

PARTICULARITĂȚI ALE UNIVERSULUI LIRIC BLAGIAN. TĂCEREA ȘI CUVÂNTUL

**Prof. Alina Panait- Limba și literatură română
Școala Gimnazială „George Emil Palade”- Buzău**

Tăcerea este starea primordială, rădăcina mitică din care a luat ființă atât creatorul Blaga, cât și creația sa. „Tăcerea îmi este duhul”, mărturisea el într-una din poeziile de început, asemănându-se cu un „ascet de piatră”, cu o stalactită crescând în tăcere, într-o grotă uriașă, în care cerul este bolta.

Imaginea aceasta în care o interpretare psihoanalitică ar putea să vadă un simbol al creșterii fătului într-o matrice imensă cât lumea, este de fapt o proiecție a sâmburelui original de tăcere, din care irumpe cuvântul.

Pentru Blaga, la început a fost tăcerea. „Începuturile mele stau sub semnul unei fabuloase absențe a cuvântului” – va spune Blaga în *Hronicul și cântecul vârstelor*³¹. Acestei „tăceri inițiale”, straniei detașări de „logos”, muțeniei din primii patru ani ai copilăriei, poetul îi va da o explicație specific blagiană: „Poate că starea mea embrionară se prelungea dincolo de orice termen normal”. Cuvintele îi erau știute, dar în contact cu ele era încercaat de o ciudată sfială, ele constituind „păcatul original al neamului omenesc”. Se afla deci, în primii ani de tăcere ai vieții, într-o stare care va apare în felurite ipostaze în opera lui: starea primordială a necreatului, a preumanului.aceasta este starea firii netulburate de cuvântul omenesc, tulburătoare pentru omul care așteaptă de peste tot răspunsuri la întrebările sale, starea de muțenie a cosmosului neumanizat.

Pământul este „ucigător de mut”(Pământul), descoperă o dată cu înfiorare poetul. Numai prin bătaia unei inimi iubitor-înțelegător-suferitoare, lipsită de pământul stăpânit de o „tăcere apăsătoare”, pământul răspunde întrebărilor. Din bătăile inimii, ca și din vaietul celor care suferă și se simt suferind, se întrupează cuvântul.

„Cuvintele sunt lacrimile celor care ar fi voit
așa de mult să plângă și n-au putut.
Amare foarte sunt toate cuvintele,
de aceea lăsați-mă
să umblu mut printre voi,
să vă ies în cale cu ochii închiși”.

(Către cititori)

Muțeniei din vârsta întâi, pe care copilul nu voia s-o rupă, îi corespunde această muțenie la care râvnește poetul după ce a gustat din amărăciunea cuvintelor. De ce această teamă de cuvânt, de ce această dorință de a-l lepăda odată dobândit? Se pot da multe explicații psihologice, dar dincolo de ele există sensuri mai adânci ale acestei voințe de tăcere.

³¹ Lucian Blaga, *Hronicul și cântecul vârstelor*, Editura Eminescu, București, 1973, apud Nicolae Balotă, Lucian Blaga poet orfic – Euphoriion, eseuri – Ed. Pentru literatură, București, 1969, p. 296

Teama de a intra în lumea cuvântului, ca și teama de a ieși dintr-însă, care-l ispitește uneori pe poet, are în economia sufletului său un sens metafizic. Lumea cuvintelor, pentru Blaga, este lumea suferinței, a timpului măsurat. Pentru el, ca și pentru Hölderlin, cuvântul este primejdios, căci închide într-însul suferința și implică moartea. De altfel, rostind avertismentul său cu privire la gravitatea cuvintelor, vocea lui Blaga are timbrul solemn al vocii holderiene²:

„Domniță, cuvintele noastre-s morminte, nu crezi?
Mormintee-n care timpul și-a-nchis suferințele.

.....
Sub bolțile acestea, sub sfintele,
e bine, tu știi, să vorbim mai puțin
și mai rar. Să nu ne jucăm cu mormintele”.

(Domnițele)

Așadar, atunci când poetul în Hronicul său, explică acea tăcere infantilă, drept o încercare de a prelungi o stare fiziologică echivalentă cu o stare paradisiatică, neștiutoare de bine și de rău, necunoscând suferința, el identifică teama de cuvânt cu teama de a intra în lumea umană, lumea a răspunsurilor de dat și a răspunderilor de asumat, a creației, suferinței și a morții. Desigur, poetul atribuie copilului de odinioară aprehensiunile maturității sale. Părerea de rău după starea prenatală apare în poezia lui ca o nostalgie după un paradis pierdut al necuvântării:

„Mi-aduc aminte de vremea când încă nu eram
ca de o copilărie depărtată,
și-mi pare așa de rău că n-am rămas
în țara fără nume”.

(Liniște între lucruri bătrâne)

Sfiala de a lua în primire cuvântul, „păcatul originar al omenirii”, este una în sens cu ispita retragerii din lumea cuvintelor, cu dorința muțeniei („lăsați-mă să umblu mut printre voi”). Refuz ori renunțare, voința de tăcere derivă din aspirația fundamentală blagină: aceea de ieși din marea pace a necreatului, într-o eternitate a tăcerii.

Lui Dumnezeu, El Însuși, necreatul prin excelență îi este – după Blaga – frică de cuvânt. Hălăduind „De mână cu Marele orb”, poetul îi vorbește celui care, prin cuvântul său, a făcut lumea:

„Zic: Tată, mersul sorilor e bun
El tace – pentru că îi e frică de cuvinte,
El tace – fiindcă orice vorbă la el se schimbă-n faptă”.

Marele Orb căruia îi este teamă să rostească cuvintele, amintește Marele Anonim din filozofia lui Blaga care, nenumit, nu intră în lumea existenței, deoarece în acesta se intră prin cuvânt.

Blaga își vede, așadar, destinul, acela al Poetului, om al cuvântului, legat de o stare de tăcere. El se vede pe sine, la patruzeci de ani, sugrumându-și cuvântul și pierzându-se în căutare. Tăcerea asociată cu căutarea apare în cunoscutul „*Autoportret*” al artistului matur:

„Lucian Blaga e mut ca o lebădă
În patria sa

² Nicolae Balotă, Lucian Blaga, poet orfic – Euphorin, eseuri – Ed. Pentru literatură, București, 1969, p. 297

zăpada făpturii ține loc de cuvânt.
Sufletul lui e în căutare,
în mută, seculară căutare, de totdeauna
și până la cele din urmă hotare”.

Poezia este o stranie confesiune a unui om a cărui existență pare să se fi identificat cu lumea cuvântului. Neantul cuvântului se asociază în *Autoportretul* lui Blaga, cu anularea culorilor în albul lebedelei plutind mută și a zăpezilor tăcute. Patria albă a poetului este aceea a neprihănirii, ea e nepângărită de cuvântul vinovat. Starea originară a mușeniei este mai mult decât o experiență, este o legătură cu nenumitul, necreatul, cu nevinovăția. Întrucât necreatul este ceva de dincolo de lumea văzutei, căutarea fără încetare, „mută, seculară căutare” a lui Blaga, năzuiește spre absolutul de dincolo de lumea creației și a cuvântului.

Ce caută Lucian Blaga? Versurile ne dau răspunsul așteptat:

„El caută apa din care bea curcubeul
El caută apa,
din care curcubeul
își bea puterea și neființa”

(Autoportret)

Poetul râvnește la un transcendent pur, însetează după impsiul apei curate din care bea curcubeul. Tăcerea blagiană dă naștere unei căutări a absolutului. Poetul îl exprimă, în ceea ce are mai revelatoriu, printr-o metaforă fastuoasă – curcubeul. În această mută căutare întrezărim însă, dincolo de tot ceea ce pare a fi sete de neființă, căutarea autentică „de totdeauna și până la cele din urmă hotare” a frumuseții, a poeziei. Descoperindu-se pe sine drept cel ce caută, Blaga cel mut nu se condamnă la limbajul necreatului, ci devine Orfeu în căutarea izvorului de dincolo al frumuseții.

Legătura dintre tăcere și cuvinte la Lucian Blaga este de natură orfică. În tăcerea poetului care suspendă lumea cuvintelor obișnuite, banale, unele tocite ale sensibilității comune umane, s-a refugiat cuvântul dintâi, esențial, izvorul cuvintelor. Poeții care, după Blaga „... tac ca roua. Ca sămânța. Ca un dor” (Poeții) au într-înșii sursa cântării, a cuvântului, „izvor se fac în rariște, izvor sonor” (Poeții). În această tăcere a poeziilor, cuvântul origina așteaptă orfica mântuire care-l va readuce în lumea muritorilor. Poezia este asemenea unui cuvânt orfic, o izbăvire a cuvântului nu de tăcere, căci doar din tăcere e țesut, ci de cuvinte, de „arta găunoasă a retoricii umane de toate zilele”. Poetul poartă în sine cuvântul orfic care învie, talmăcind în cuvintele de rând cuvântul originar, cântarea din inima sa. „Traduc întotdeauna. Traduc / în limba românească / un cântec pe care inima mea / mi-l spune, îngânat suav, în limba ei”(Stihuitorul). Dar, deși poartă îl în sine, poetul caută mereu acest cuvânt și-l descoperă afară, în cântarea lumii întregi.

Lumea însăși, în perspectivă oric-blagiană este o cântare:

„Unde și când m-am ivit din lumină, nu știu,
din umbră mă ispitesc singur să cred
că lumea e o cântare”

(Biografie)

Poetul orfic nu cântă lumea, ci o face să cânte, o descoperă, în esența ei care e o cântare. Totul se poate transmuta în cântare, căci totul este o cântare. Chiar și suferința se poate transfigura: „Nici o suferință nu-i așa de mare / să nu se preschimbe în cântare” (Catren), iar atunci când cântă, poetul însuși devine cântare. În această cântare în care se pierde pe sine, poetul se slujește de cuvinte, nu dă sensul lor, nici după o muzică a lor, ci după puterea lor. S-ar putea spune că pentru el, cuvântul are o priz magică nu una logică asupra lumii și ascultătorului. Dar lumea sa nu este

universul logic, nici cel magic; poezia în spiritul lui Blaga nu este nici o vorbire explicită, dar nici o formulă magică, o incantație exorcistică. Poet orfic, el se consideră pe sine un inițiant și deci un inițiator. Tăcerea poetului este aceea a proetului și inițiatului care păstrează o taină chiar proclamând-o. Poezia este inițiere în taine, dar poetul nu face decât să anunțe taina fără să o elucideze.

În operația poetică blagiană prezidează nu lumina solară a rațiunii logice, ci aceea lunară ori stelară a unei sensibilități ascunse. Purtând „taina inițiatului”, poetul refuză deslușirile:

„Omule, ți-aș spune mai mult, dar e-n zadar, –
și-nafară de aceea, stele răsar
și-mi fac semn să tac.”

(Taina inițiatului)

O asemenea poezie inițiativă nu revelează deci adevărul, nu oferă certitudini, o lumină durabilă. Ea este ca un fulger care luminează o clipă, „un fulger care nu trăiește / singur în lumina sa, / decât o clipă”(Poezia)

Poetul însuși inițiat, purtătorul cântării, trebuie să recunoască, într-un ceas melancolic că inițierea în taine nu-i dă o certitudine care durează, ci este doar rodul uni fulgurații, unei clipe de iluminare.

„Numai târziu, numai o clipă
uitată pe urmă și ea,
îți dezvăluie
nebănuitele trepte.”

(Epitaf)

Astfel Blaga, poetul orfic, mut vorbind, înaintează în căutare. Din tăcerea lui purcede cuvântul care jinduește să se întoarcă în tăcere, asemenea lui Hyperion, Luceaărul, ce din haos a apărut și s-ar întoarce-n haos. Poetul știe că este condamnat să se stingă cuvântul său și că odată va coborî în tăcerea morții. Atunci:

„Mumele, sfintele –
Luminile mii
Mume sub glij
Îți dau în primire cuvintele.”

(Epitaf)

Tăcerea pe care o cântă Blaga este tăcerea care lasă să se audă pulsația vieții universale, este o tăcere sonoră. În noaptea „întreagă”, deplină, a pădurii cu stele ce „dăntuiesc în iarbă”, când „gornicul nu mai vorbește” și „se liniștesc păsări, sânge, țară / și aventuri în care mereu recazi”, nu se mai simte decât suflul cosmic: „Dăinuie un suflet în adieri, / fără azi, / fără ieri”³.

Timpul care măsoară curgerea vieții aparente, fenomenale, e anulat, adică nu mai e perceput, totul intră în regimul veșniciei. E ca și cum peste locul astfel golit ai timpului superficial s-ar lăși timpul mitic al începutului, epoca fabuloasă a luminii și focului: „Cu zvonuri surde prin arbori / se ridică veacuri fierbinți” (Somn). Într-un limbaj mitologic consacrat, este timpul lui Pan.

În sfera cealaltă, ai individualității, liniștea este condiția revelării părții nemuritoare a ființei:

„Atâta liniște-i în jur de-mi pare că aud
cum se izbesc de geamuri razele de lună.

³ Gană George, *Opera literară a lui Lucian Blaga*, Editura Minerva, 1976, p. 240.

În piept
mi s-a trezit un glas străin
și-un cântec cântă-n mine un dor, ce nu-i al meu;”
(Liniște)

Sufletul, fragment din substanța absolută a lumii, traversând generațiile, își cântă „peste veacuri” „dorul” și „bucuria”.

În alt poem, întâlnim aceeași sensibilitate excepțională la tăcerea sonoră a lumii și a eului și receptarea aceluiași mesaj:

„Din strașina carat-a veșniciei
cad clipele ca picurii de ploaie.
Ascult și sufletul îmi zice:

Eu am crescut hrănit de taina lumii
și drumul meu îl ține soarta-n palme,
nemărginirea sărutatu-m-a pe frunte
și-n pieptu-mi larg
credința mea o sorb puternică din soare.”
(Dar munții – unde-s?)

Sub semnul tăcerii Blaga atinge intimitatea cosmicului („în zvonuri dulci / îmi pare / că strop de liniște îmi curg prin vine, nu de sânge...” – *Gorunul*).

Lauda tăcerii devine explicită în poeme care mărturisesc neîncrede sau chiar dispreț față de cuvânt:

„Credeți-mă, credeți-mă,
despre orișice poți să vorbești cât vrei
(...)
Dar cuvintele sunt lacrimile celor de ar fi voit
Așa de mult să plângă și n-au putut.
Amare foarte sunt toate cuvintele”.
(*Către cititori*)

Cuvântul este așadar fie un substitut al lacrimii, pe care poetul ce încearcă mereu să scape de tristețile lui n-are de ce să-l cultive, fie născocire deșartă, pentru că nu instituie existență, nu creează, ci doar numește. („Deșartă născocire / e vorba ce se țese” – *Ulise*). Blaga s-a lamentat cu accente desperate de condiția lui de poet care nu face decât să ierarhizeze lucrurile date:

„Nu știu nici azi pentru ce m-ai trimis lumină.
Numai ca să umblu prin lucruri
și să le fac dreptate spunându-le
care-i mai adevărat și care-i mai frumos?

Mâna mi se oprește: e prea puțin.
Glasul se stinge: e prea puțin.
De ce m-ai trimis în lumină, Mamă
De ce m-ai trimis?”
(*Scrisoare*)

Poetul a năzuit la limbajul cosmic al divinului („orice vorbă la el se schimbă-n faptă” – *De mână cu Marele Orb*, „cu cuvintele simple ca ale noastre / s-au făcut lumea, stihiiile, ziua și focul” – *Tristețe metafizică*).

Adevăratul limbaj poetic este cântec, confundându-se cu vibrația muzicală a lumii și fiind mai aproape de tăcere decât de vorbire:

„Nu vă mirați. Poeții evii ce se nasc și mor,
un singur, ne-mpărțit, neîntrerupt popor.
Vorbind, sunt muți. Prin evii ce se nasc și mor,
Cântând, ei mai slujesc un crai pierdut de mult
(...)
Ei tac ca roua. Ca sămânța. Ca un dor.
Ca apele ei tac, ce umblă subt ogor,
Și-apoi sub cântecul privighetorilor
Izvor se fac în rariște, izvor sonor.”
(*Poeții*)

Cântecul face din poeți, dincolo de timp și de loc, dincolo de limbile propriuzise („Prin sunet și cuvânt s-ar despărți, se-ntrec. / Își sunt asemenea prin ceea ce nu spun”), un „neîntrerupt popor”, prin care se perpetuează graiul inițial, creator de existență, cosmogonic. Modelul absolut al poetului este creatorul lumii. Numit marele Orb, marele Anonim sau altfel, el este Fondul Originar sau Generator: el creează din sine însuși, reproducându-se pe sine, multiplicând, prin „diferențiale divine”, existența, a cărei ipostază absolută este.

Blaga a năzuit la un limbaj care să-l aproprie de esențe și ambiție supremă, demiurgică, prin care să sporească existența, spijinindu-se pe două precedente mitice: unul oferit de mitul cosmogonic biblic, celălalt – de mitul imaginat de el însuși al „diferențialelor divine”. Poetul caută „cuvintele originare” sau creează „destrămându-și în vânt ființa”, sublimându-se în „armonii treptat de pline” ce amintesc haosul diafan și muzical al „diferențialelor din care se alcătuieste cosmosul”. Cântecul poetului, mai apropiat de tăcere decât de cuvânt („Cu cuvinte stinse în gură / am cântat și mai cânt...” -- *Biografie*), este o prelungire a genezei așa cum o imaginează Blaga, este un limbaj cosmogonic, iar tăcerea este calea, singura prin care putem intra în comunicare cu substanța muzicală a lumii și este și ea în limbaj, limbajul contemplației, prin care ne însușim universul:

„Limba nu e vorba ce o faci.
Singura limbă, limba ta deplină,
stăpână peste taine și lumină
e-aceea-n care știi să taci.”
(*Catren*)

Această exaltare a „limbii” tăcerii este a unui poet al existenței, care preferă, până la excludere, realității secunde a cuvintelor realitatea primară, deplină, pură a „făpturii”, așa cum mărturisește în primele versuri ale poeziei „*Autoportret*”.

Tăcerea este necesară contemplației, dar face imposibilă creația poetului. Alături de tendința fundamentală a spiritului lui Blaga, cea contemplativă, chiar mai puternică decât ea, este tendința activă, vocația creatoare. Astfel, mai mult decât o „poezia tăcerii”, este vorba la el de o tensiune între tăcere și cuvânt, în care a învins mereu cuvântul. Blaga a laudat tăcerea și și-a compus o mască a muțeniei, dar a fost totodată un fervent al cuvântului, din care a construit o operă impresionantă prin proporții și prin coerență, un univers secund.

„Prieten al adâncului”, și de aceea „tovarăș al liniștei” (*Fiu al faptei sunt*), Blaga fost „închinat tăcerii” nu numai ca poet, ci și ca om. Toți ce care l-au cunoscut și au scris despre el notează ca fiind cea mai puternică, impresia de muțenie pe care o

producea prezența lui.³⁴ El însuși, în „Hronicul și cântecul vâstelor”, și a pus sub semnul tăcerii nu numai primii ani de viață, ci felul său de a fi dintotdeauna, în ceea ce avea mai propriu: „Se întâmpla uneori, după conversații de ore, să cad în tăceri fără ieșire. N-aveam putere să le preîntâmpin, și odată înființate n-aveam mijloc să le curm. Trebuia să le las să-și facă de cap, Erau tăceri a căror prelungire mă stingherea pe mine însumi. Tăcerile acestea ieșeau deasupra când adâncurile începeau să se angajeze în legăturile mele cu lumea și cu ființele dimprejur. În asemenea clipe, orice salt jucăuș al cuvântului îmi devenea cu neputință. Cuvântul nu mă mai servea. Ceea ce spuneam se reducea la câte o expresie automată, destinată să întrerupă golul. Golul aparent, care el însuși era expresia preaplinului”³⁵.

„Tăcerea – spune Blaga într-un aforism – e umbra unui cuvânt”.

Între a tăcea sub semnul misterului și a tăcea sub semnul conștiinței se desfășoară drama poetică blagiană. Punerea în decantare a misterelor, decantarea semnelor criptografice este taina inițiatului. Poetul devine un inițiat posedat, luând în stăpânire lumea odată cu revelarea semnelor și tâlcurilor. Dar în aceste revelații nu întâlnește un spațiu securizant, dimpotrivă descoperă marele plâns al vieții, al venirii în lumină. Obiectele se lasă cu greu descifrate, opun o evidentă rezistență, astfel încât poetul, strecurat prin revelație în marea taină a universului, înțelege că trebuie să tacă:

„Omule, ți-aș spune mai mult,
dar e-n zadar, –
și-afară de aceea stele răsar
și-mi fac semn să tac
și-mi fac semn să tac”.

(Taina inițiatului)

Inițiatul este un mare tragedian, convins că a spune „mai mult” semenilor este „în zadar”, de aceea preferă să tacă, refuzând să facă auzit marele plâns al ființei, sensul trist al întregului univers. Poetul folosește cuvintele în starea lor de „grație”, el redă limbajului o funcție recuperatoare a sensurilor pierdute. Dincolo de cuvinte se instituie tăcerea ca o realitate mai semnificativă și mai profundă care potențiază misterele. Tăcerea și misterul, sunt de fapt, două fețe ale aceleiași poezii. Sunt adevărate cuvintele care nu se rostesc, cele care rămân la noi, într-o legătură cu tăcerile și tainele:

„Cuvintele pe care nu le rostim,
Cuvintele ce rămân în noi,
Descoperă și ele, fără de margini, făptura...”
(Inscripție)

³⁴ Ibidem 33, p. 245.

³⁵ Lucian Blaga, *Hronicul și cântecul vârstelor*, Editura Tineretului, București, 1965, p. 189.

Cuvintele tulbură misterele și, deci, ființa.

Așadar, ipostaza cea mai definitorie a omului blagian este, în primele două cărți, aceea de ființă tăcută ce se disperează cu ușurință de rostire, lăsând mai degeabă lumea să se rostească în ea. Nu cuvântul este cel ce se impune acum, ci contrarul său, tăcerea, liniștea – o tăcere germinativă, străbătută doar de tulburările sevelor ori sângelui și luminii, ce urmează căile ascunse ale impulsurilor vitale celor mai incontroleabile. „Tăcerea-mi este duhul” – se definește poetul în *Stalactita*, identificându-se unei realități elementare: „zăcând” în umbra gorunului, i se pare că „stropi de liniște îi curg prin vine, nu de sânge”, iar în „*Liniște*”: „atâta liniste-i în jur, de-mi pare că aud / cum se izbesc de geamuri razele de lună”.

În cosmică tăcere, subiectul e de cele mai multe ori, un receptacul pasiv al mișcărilor lumii, în umbră și tăcere eul comunică în profunzime cu universul, devenind el însuși un element printre elemente.

Când apare însă, cuvântul se lasă doar șoptit, aproape inutil atâta vreme cât trăirea nemijlocită îi poate lua locul exprimând plenitudinea ființei; ori dimpotrivă, devine strigăt, chiot, debordare sonoră a dezlănțuitei energii dionisiace, prelungire a marelui tumult al stihilor.

Cel care, în „Eu nu se strivesc corola de minuni a lumii”, întâmpina universul cu o lumină blând învăluitoare este însă, mai curând tentat să asculte și să recepteze cântecul luminii, nu mai puțin învăluitoare. În poezia lui Blaga, cântecul este pretutindeni, iar tăcerea nu-i este ostilă. Făcând tăcere în sine, ființa umană se deschide de fapt cântecului universal, expresie de dincolo de cuvinte, a de plinei armonii a Totului.⁶

Cântecul marchează, ca și tăcerea, realitatea făpturii integrate în armonia comică. E cântecul pe care, în pragul sfârșitului, îl evocă Pan, zeul naturii, simbol prin excelență al unei atari întregiri: „Am stăpânit cândva un cer de stele / și lumilor eu le cântam din nai” (Pan cântă). Un cântec care e numai al zeului, ci și al „lumilor”, parte din muzica atotcuprinzătoare și mărturie a ei, expresie a unei armonii pe care cântărețul nu face decât s-o comunice după ce a participat la ea.

Bibliografie selectivă

Gană George, *Opera literară a lui Lucian Blaga*, Editura Minerva, 1976, p. 240.

Ion Pop – Lucian Blaga, *Universul liric*, Editura Cartea Românească, București, 1981, p. 123.

Lucian Blaga, *Hronicul și cântecul vârstelor*, Editura Tineretului, București, 1965, p. 189.

Nicolae Balotă, Lucian Blaga, poet orfic – Euphorin, eseuri – Ed. Pentru literatură, București, 1969

⁶Ion Pop – Lucian Blaga, *Universul liric*, Editura Cartea Românească, București, 1981, p. 123.